Maqaalee Rabbii (Subhaanahu)-Kutaa 7.1

Description

Warri iimaanaa Gooftaa isaanii beekuuf fedhan maqaalee gaggaarii fi sifaata olâ€™aanaa Isaa irratti xiyyeefachuu, barachuu, hiika isaanii hubachuu, haffazuu fi maqaalee kanaan Rabbii oltaâ€™aa kadhachuun isaan irra jira. Maqaalee gaggaariin Rabbiin subhaanahu wa taâ€™aalaa beekun diini Rabbii oltaâ€™aati, hundee Gooftaa ofii itti beekaniidha. Maqaalee Isaa keessaa maqaaleen qalbii wanta biraatti hirkachuu fi mootummaan dhugaa Isaan ala wanta biraatiif ni taâ€™a jedhanii amanuu irraa qulqulleessan, â€œMalik, Maalik fi Maliikâ€•. Namni maqaalee kanniin sirritti yoo hubate, qalbiin isaa Rabbiin ala wanta biraatti rarraâ€™uu irraa ni qulqulloofti, akkasumas, ajajoota Gooftaa isaa bakkaan gahuuf ni carraaqa.[1]

A-Hiika Maalik, Malik, Maliik
Jalqaba hiika maqaalee kanniini ilaalun dura mee Mulk maal akka taâ€™e haa ilaallu. **Mulk** (**Motummaa**) jechuun wanta tokko qabaachuu fi isa keessatti wanta fedhan hojjachuudha. Akkasumas, wanta lubbu qaban kanneen akka namootaa irratti ajajuun, dhoowwuun, mindaa kennuu fi adabuun aangoo fi tooâ€™annaa irratti qabaachudha[2].

Akka lugaatti, **Maalik** jechuun **Qabaataa**, **Dhuunfataa** jechuudha. Jecha biraatin, wanta tokko kan qabuu jechuudha. Ingiliffaan, â€œPossoser, Ownerâ€• jedhama.[3]

Malik-akka Afaan Oromootti, â€œ**Mootii**â€• jechuudha. Imaam ibn Al-Qayyiim (rahimahullahu) akkana jedha: â€œAl-Malik (mootii)- jechuun Kan ajaju, Kan dhoowwu, kan jabeessu, kan salphisudha. Akkasumas, Kan dhimmoota gabroota Isaa akka fedhetti jijjiruu, qindeessu fi gaggaragalchuudha. Rabbiin subhaanahu Al-Malikul Haqqul Mubiin (Mootii Haqaa ifa baheedha)- Mootiin Kan ajajuu fi dhoowwu, kan mindaa kennuu fi adabu, kan salphisuu fi kabaju, kan jabeessu fi xiqqeessudha.â€•[4] Maqaan **Maliik** jedhus hiika â€œMootiiâ€• jedhu qaba. Garuu Maliik motummaan Isaa haqa taâ€™uu fi fiixee olâ€™aanaa irra gahuu (mubaalagh) agarsiisa.

Hiika jechoota afranii kana erga hubannee, sirritti waaâ€™ee Mootii fi Motummaa hubachuuf carraaqu qabna. Yoo akkana goone, maalummaan jireenya nuuf gala.

Haqiiqaadhaan Motummaan Rabbiif malee eenyufillee hin taâ€™uu

Akkuma duratti jenne Motummaa jechuun wanta tokko qabaachu fi isa kessatti wanta fedhan hojjachuu, akkasumas, wanta lubbuu qabuu ajajuun, dhoowwun, mindaa kennuu fi adabuun aangoo irratti qabaachudha. Mootiin immoo kan ajaju, dhoowwu, mindaa kennu fi adabuudha. Mootiin biyya tokkoo namoota isa jala jiran ni ajaja, ni dhoowwa, seera qabsiisa, nama waan gaarii hojjate mindaa kenna, nama badii hojjate immoo ni adaba. Akkasi miti ree?

Mee amma of haa gaafannu, â€œMootiin biyya tokkoo mootummaan isaa yeroo hundaaf ni turaa?â€• Ammas gaafi lammata itti haa daballu, â€œMootiin namaa tokkichi biyya takkarra ykn lamarra darbee addunyaa guutuu bulchuu dandaâ€™aa?â€• Deebiin keenya: â€œMootiin biyya tokkoo motummaan isaa yeroo hundaaf hin turu. Yeroo muraasan booda inni duâ€™uun ykn fonqolfamuun mootummaan isaa irraa fudhatama.â€• Ammas, mootiin namaa tokkichi addunyaa guutuu bulche jira oduu jedhu hanga ammaa hin dhageenye. Moottonni Roomaa fi Pershiyaa duraan beekkamo taâ€™an biyyoota muraasa bulchaa turan malee addunyaa guutuu harkatti galfachuun hin bulchine. Dubbiin erga akkana taâ€™ee Motummaan haqaa kan eenyuti ree? Kana hubachuuf jalqaba haqa jechuun maal akka taâ€™ee beeku qabna. Hiika â€œHaqaaâ€• keessaa tokko: wanta dhaabbata gonkumaa hin jijjiramne fi itti fufaa taâ€™eedha.

Mootummaan ilma namaa ni jijjirama, itti fufaa miti. Kanaafu, motummaan namaa haqa miti (yeroo hunda turaa kan hin jijjiramnee miti). Kana irraa wanta isaaf kennamee yeroo muraasan booda irraa fudhatamuudha. Kanaafu, Motummaan haqaa hin jijjiramne kan eenyuti ree? Mootummaa haqaa hin jijjiramne beekuf sifaata (amaloota) mootii beeku qabnaa miti ree? Amma haa dhufnu, Mootiin biyya tokkoo takkaa inni duâ€™uun takkaa immoo kan biraa isa mooâ€™achuun mootummaan isarraa fudhatama. Kanaafu, duuti fi dadhabbinni waan mooti tuquuf mootummaan namaa ni bada. Duâ€™uu fi dadhabbinni amala namaati. Duuti fi dadhabbinni isa tuqnaan mootummaan isaa bade jechuudha. Amma, Mootii duuti fi dadhabinni gonkumaa hin tuqne haa barbaannu. Yeroo hunda Jiraataa gonkumaa hin duune, Injifataa gonkumaa hin mooâ€™atamne, Dandaâ€™aa dadhabbinni Isa hin tuqne Rabbii oltaâ€™aa akka taâ€™e ni beekna. Kanaafu, Rabbiin Mootii Haqaati. Kana jechuun, Mootii yeroo hundaa turu gonkumaa hin jijjiramnee fi hin banneedha. ***Mootiin haqaa Isa qofa erga taâ€™e, motummaan haqaa kan Isaa qofa*** jechuudha. Addunyaa guutuu kan bulchu Isa, yeroo hundaa motummaan harka Isa jira. Rabbiin subhaanahu wa taâ€™aalaa ni jedha:

وَلِلَّهِ مُلْكُ ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضِ ۗ وَٱللَّهُ عَلَىٰ كُلِّ شَىْءٍ قَدِيرٌ ﴿١٨٩﴾

â€œ**Mootummaan samiiwwanii fi dachii kan Rabbiiti. Rabbiin waan hundaa irratti Dandaâ€™aadha.**â€• Suuratu Aali-Imraan 3:189 (Kana jechuun samiiwwan, dachii fi wantoota isaan keessa jiran hunda kan harkaa qabu, bulchuu fi tooâ€™atu Rabbiidha.)

Kanaafu, dhugaadhaan (haqiiqadhaan) Mootummaan Rabbiif malee hin taâ€™u. Samiiwwan torba, dachii fi wantoota isaan keessa jiran kan uume Rabbiidha. Ammas, Kan tooâ€™atu, bulchu fi qindeessu Isa. Kanaafu, bulchiinsi samiwwanii fi dachii kan Isaa qofa. Namni dachi tana irratti aangoo yoo qabaate, samii irratti aangoo qabaachu dandaâ€™aa? Samiiwwanii fi dachii irratti aangoo guutuu qabaachu kan dandaâ€™u Rabbii tokkicha. Kuni dhimma jalqabaa maqaa Malik (Mootii) fi maqaalee biroo hunda

keessatti amanuu qabnuudha. Rabbiin Mootii fi Qabaataa (Maalik) taâ€™uu ilaalchise wanti nuti amannu Inni dhugaadhaan Mootii taâ€™uudha. Namni waa qabaachu dandaâ€™a. Garuu wanti inni qabuu suni wanta Rabbiin isaaf kenne malee wanta humnaa fi beekumsa isaa qofaan argatee miti. Wanti inni argate suni guyyaa tokko isa jalaa bada. Ykn inni ni duâ€™a. Kanaafu, Maalika (qabaataa) haqaa taâ€™uu dandaâ€™aa? Ammas, namni aangoo argachuun mootii yoo taâ€™e mootummaa isaa kana Rabbiitu isaaf kenne. Mootummaan inni argate yeroo hundaa turuu dandaâ€™aa? Kanaafu, Mootii fi Qabaataan haqaa Rabbii oltaâ€™aadhaa jechuudha. Rabbiin subhaanahu wa taâ€™aalaa ni jedha:

﴿قُلِ ٱللَّهُمَّ مَـٰلِكَ ٱلۡمُلۡكِ تُؤۡتِي ٱلۡمُلۡكَ مَن تَشَآءُ وَتَنزِعُ ٱلۡمُلۡكَ مِمَّن تَشَآءُ
وَتُعِزُّ مَن تَشَآءُ وَتُذِلُّ مَن تَشَآءُۖ بِيَدِكَ ٱلۡخَيۡرُۖ إِنَّكَ عَلَىٰ كُلِّ شَيۡءٖ قَدِيرٞ ٢٦﴾

â€œ**Jedhi, â€˜Yaa Rabbii Abbaa mootummaa kan taate! Nama feetef mootummaa kennita, nama feete irraas mootummaa ni mulqita. Nama feete ni jabeessita, nama feete immoo ni xiqqeessita, kheeyrin harka Kee jira. Dhugumatti, Ati waan hundaa irratti Dandaâ€™aadha.â€™**â€• Suuratu Aali-Imraan 3:26

Mootiin Haqaa Rabbiidha

Rabbiin jalla waâ€™alaa ni jedha: â€œ**Rabbiin Mootii Haqaa oltaâ€™ee**â€• (suuratu Al-Muâ€™minuun 23:116)Mootiin Haqaa wanta Isaan ala jiran hundarraa guutumaan guututti Zaata f sifaata Isaatin kan of dandaâ€™eedha. Wantoonni Isaan ala jiran hundi gara Isaatti hajamu. Rabbiin subhaanahu wa taâ€™aalaa Mootii Haqaa waan taâ€™eef eenyuttillee hin hajamu. Sababni isaas, Inni waan hundaa tooâ€™ata, wanti hundi Isatti hajama, wantoonni hundu qabaa Isaa keessa jiru, wanti hundu Isaaf gabroota. Uumuu fi ajajuun kan Isaati.

Mootiin wantoota jiran hundarraa zaata fi sitaafa Isaatiin kan of dandaâ€™ee dha. Garuu Isaan ala wantoonni jiran hundi Isarraa of dandaâ€™anii jiraachu hin dandaâ€™an. Sababni isaas, ***wantoonni hundi Isarraa isaaniif dhufa***. Osoo wanta tokko dhoowwate, Inni dhoowwachuu irratti dandaâ€™aadha. Wanta dhoowwate kan kennu hin jiru, osoo kenne eenyullee dhoowwu hin dandaâ€™u. Sababni isaas, Inni Kennaa (Arjoomaa) kennaa Isaa eenyullee dhoowwu hin dandeenyedha. Kanaafu, Malik (Mootii) irraa eenyullee of dandaâ€™e jiraachu hin dandaâ€™u.

Mee gara nafsee teeti ilaali. Rabbii oltaâ€™aa irraa of dandeesse fi of geette jiraachu hin dandeessu. Dhabama irraa jiruutti argamuu keessatti, adeemsa, ilaalcha, dhageetti, dubbii fi humna kee keessatti Isarraa of dandeesse jiraachu hin dandeessu. Osoo Inni dhabama irraa si argamsiisu baate ati jiruu tanatti ni dhuftaa? Osoo lukaa fi humna ittiin deemtu siif kennu baatee, ni deemtaa? Seelonni qaamni kee irraa ijaarraman hojii irraa osoo dhaabbatanii, Isaan ala kan sochoosu jiraa? Ruuhin teenya hundi harka Isaa jirti. Ruuhi tana yoo qabe Isa malee qaama keenyatti kan deebisuu jiraa? Kanaafu, hundi keenya jaallannes jibbinees Gooftaa guddaaf of gadi qabna. Rabbiin subhaanahu wa taâ€™aalaa yoo dhaabe eenyullee kan nu sochoosu hin jiru. Yoo nu sochoose kan nu dhaabu hin jiru. Yoo nu jiraachise kan nu ajjeesu hin jiru. Kanaafi, jiraattonni hundi zaata, sifaata fi turuu isaanitiin Mootii Haqaa irraa of dandaâ€™anii jiraachu hin dandaâ€™an. Wantoota hundaa kan argamsiisee fi uumee Isa. Eenyullee

mootummaa Isaa keessaa bahuu hin dandaâ€™u. Dhumarratti duâ€™i yoo jedheen ni duâ€™a. Osoo Malakul Mawt (Malaykan Duâ€™aa) itti dhufe, eenyullee, â€œlakkiâ€¦ ani hin duâ€™uâ€• jechuu hin dandaâ€™u.

Kuni kan agarsiisu uumamtoota hunda irratti baduu katabee jira. Kuni dandeetti fi aangoon Isaa guutuu taâ€™uu agarsiisa. Kanaafu, Rabbiin subhaanahu wa taâ€™aalaa Mootii haqaa waan hundaa irraa of dandaâ€™eedha. Wantoonni hundi Isatti hajamu, gabroota Isaati. Wanta fedhe isaan irratti murteessu dandaâ€™a. Murtii Isaa jalaa bahuu hin dandaâ€™an. Hundema Mootiin kan waa murteessu, ajaju, dhoowwu, mindaa kennu, adabu, wanta fedhe kan kennu fi wanta fedhe kan dhoowwatuudha.

Gabrichi haala guutuu taâ€™een Mootii taâ€™uu hin dandaâ€™u

Ilmi namaa gabricha Rabbii waan taâ€™eef waan hundarraa of dandaâ€™ee jiraachu hin dandaâ€™u. Nama kamtu nyaata, dhugaati, geejjibaa fi kkf irraa of dandaâ€™ee jiraachu dandaâ€™aa? Inni nama uffata isaaf oomishu barbaada. Nama nyaata isaaf qopheessu ykn oomishu barbaada. Nama Isa yaabbisutti ni hajama, nama isa walâ€™aanutti ni hajama. Nama isa walin hojjate dhumarratti mindaa isaaf kennutti ni hajama. Waan hunda keessatti hajamaadha. Osoo wantoota Rabbiin ala jiran irraa of dandaâ€™eyyuu gabrichi yeroo hundaa Rabbii oltaâ€™atti hajama. Kana jechuun osoo namni tokko namoota irraa of dandaâ€™eyyu kan inni itti of dandaâ€™een kennaa Rabbiin isaaf kenneeni. Maddi galii fi soorata isaa kennaa Rabbii waan taâ€™eef, yeroo hundaa Kan kennaa kana kennutti hajamaa jechuudha. Osoo namni tokko namoota irraa dhimmoota gariin kan of dandaâ€™e fi isaanitti hin hajamne taâ€™ee, nafsee isaatin isaan irraa of dandaâ€™ee moo wanta Rabbiin isaaf kenneen of dandaâ€™e jettee yaaddaa? Shakkii hin qabu, waan Rabbiin isaf kenneen isaan irraa of dandaâ€™e. Sababni isaas, osoo Rabbiin wanta isaaf kenne kana irraa fudhate, namni kuni gara isaanitti deebiâ€™uun isaanitti hajama.

Kanaafu, namni hiyyeessaa fi hajamaa taâ€™uu, homaa qabaachu fi tooâ€™achuu akka hin dandeenye fi kan waan hundaa harkaa qabuu fi tooâ€™atu Rabbiin taâ€™uu yoo beeke, ammas Rabbiin haqa waan hundaa irraa Of gahe, wantoonni Isaan ala jiran hundi gara Isaatti akka hajaman fi wanti hundi qabaa Isaa keessa akka jiran yoo beeke, kuni Gooftaa isaa akka beeku, Isatti rarraâ€™uu fi Isa tokkichoomsu isa taasisa. Isaan ala gara gabrootatti hin milâ€™atu, yoo kadhate Gooftaa isaa kadhata, yoo waa barbaade Isarraa waa barbaada, yoo hojii qulqullessee Isaaf qulqulleessa, akka isa duroomsuuf Isatti garmalee hajama, akka Isa jabeessuuf Isaaf of gadi xiqqeessa.[5]
In sha Allah Itti Fufaâ€¦

Kitaabban Wabii:
[1] Futuhaatu Ilaahiyyati shariha Asmaaâ€™il Husnaa 1/280
[2] Maâ€™aarij Tafakkuri wa daqaaâ€™iqu tadabbur- Abdurahmaan Hasan Habankaa 14/614
[3] https://www.almaany.com/ar/dict/ar-en/%D9%85%D8%A7%D9%84%D9%83/
[4] Sharih Ibn Al-Qayyim li asmaaâ€™il husnaa-fuula 46, Umar Ashqaar
[5] Futuhaatu Ilaahiyyati 1/285-288

Date Created
September 29, 2019
Author
admin